

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Γ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΣ

Φιλόλογος MA (University College, London)

Έγκλημα και τιμωρία: Ο τορπιλισμός του ελληνικού φορτηγού «Πηλέας»

Η προσπάθεια απόδοσης δικαιοσύνης για τα εκατομμύρια θύματα και τις ανυπολόγιστες καταστροφές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπήρξε εξαιρετικά σύνθετο και απαιτητικό έργο. Η ποικιλομορφία των αδικημάτων, η παρέμβαση των μεταπολεμικών πολιτικών σκοπιμοτήτων αλλά και η αντιφατική φύση του εγχειρήματος καθεαυτήν κατέστησαν το έργο των δικαστικών αρχών όχι μόνο ιδιαίτερα δυσχερές αλλά ενίοτε και αμφιλεγόμενο. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του κυβερνήτη και των μελών του πληρώματος του γερμανικού υποβρυχίου U-852, το οποίο τορπίλισε το ελληνικό φορτηγό «Πηλέας» στις 13 Μαρτίου 1944.

Εισαγωγή

Ο Ουίνστον Τσόρτσιλ, ο «πατέρας της νίκης», όπως τον αποκάλεσαν μεταπολεμικά, παραδέχτηκε στα απομνημονεύματά του ότι το μόνο γεγονός που κάποια στιγμή κλόνησε την πίστη του στην τελική νίκη επί του Άξονα ήταν οι ανησυχητικές επιδόσεις των γερμανικών υποβρυχίων στον πόλεμο του Ατλαντικού. Πράγματι είναι γνωστό ότι κατά την τριετία 1941-43, όταν η Βρετανία έστεκε σχεδόν μόνη ως προμαχώνας της Δύσης απέναντι στη ναζιστική Γερμανία, η δράση των U-Boats απείλησε να «στραγγαλίσει» τον ανεφοδιασμό της Αλβιώνας, δημιουργώντας ζοφερές προοπτικές για την τελική έκβαση του πολέμου. Έτσι, στις θάλασσες του κόσμου, και κυρίως στον Ατλαντικό, δημιουργήθηκε ένα ιδιότυπο θέατρο επιχειρήσεων στο οποίο στόχοι ήταν ως επί το πλείστον όχι στρατιωτικές μονάδες ή εγκαταστάσεις αλλά εμπορικά πλοία με πολιτικά πληρώματα, τα οποία όμως μετέφεραν πολύτιμα για την πολεμική προσπάθεια φορτία κάθε είδους.

Το U-boat επιτίθεται

Στις 13 Μαρτίου 1944, το ελληνικό φορτηγό «Πηλέας» έπλεε περίπου 500 μίλια βόρεια της νήσου Αναλήψεως (Ascension) στο νότιο Ατλαντικό. Το πλοίο, που ήταν επιταγμένο από το βρετανικό υπουργείο πολεμικών μεταφορών, είχε αποπλεύσει από τη Φρητάουν της Σιέρα Λεόνε πέντε ημέρες νωρίτερα και

κατευθυνόταν χωρίς φορτίο στη Λα Πλάτα της Αργεντινής. Ναυπηγημένο το 1928 στην Αγγλία, το 4.695 τόνων φορτηγό είχε διανύσει ως εκείνο το απόγευμα μια ανέφελη «σταδιοδρομία» στις θάλασσες του κόσμου αρχικά ως «Egglestone» και στη συνέχεια ως «Peleus», μετά την απόκτησή του από την εταιρεία «Nereus» και τη νηολόγησή του στη Σύρο. Στο πλοίο, εκτός από τον πλοίαρχο Μηνά Μαυρή, επέβαιναν άλλα 34 άτομα, εκ των οποίων 18 Έλληνες, 8 Βρετανοί, 3 Κινέζοι, 2 Αιγύπτιοι και 4 άλλων εθνικοτήτων. Το απόγευμα εκείνης της ημέρας η σιλουέτα του ελληνικού φορτηγού έγινε αντιληπτή από το U-852 που έπλεε στην ίδια περιοχή. Επρόκειτο για ένα υποβρύχιο τύπου IXD2 που, με κυβερνήτη τον 28χρονο υποπλοίαρχο Χάιντς Βίλχελμ Εκ, είχε αναχωρήσει από το Κίελο με εντολή να διασχίσει τη μισή υφήλιο, για να βρεθεί στη βάση υποβρυχίων Πενάνγκ της Μαλαισίας, όπου θα εντασσόταν στον στολίσκο «Μουσώνας». Το σκάφος ήταν νεότευκτο, αφού είχε ολοκληρώσει τις δοκιμές πλεύσης μόλις στις αρχές του ίδιου έτους, και είχε αναλάβει την πρώτη του πολεμική αποστολή. Αφού έπλευσε βορειώς της Σκωτίας, βγήκε στον βόρειο Ατλαντικό και στη συνέχεια κινήθηκε νότια, φτάνοντας στα ανοικτά των ακτών της δυτικής Αφρικής.

Αν και το U-852 δεν βρισκόταν σε επιθετική περιπολία, αλλά είχε ως κύρια αποστολή να φτάσει γρήγορα στη Μαλαισία, εντούτοις ήταν αδύνατον για τον γερμανό κυβερνήτη να αγνοήσει έναν εμπορικό στόχο σε μια εποχή κατά την οποία ο υποβρυχιακός πόλεμος μαινόταν. Οι Γερμανοί είχαν ήδη αρκετές απώλειες, ιδιαίτερα στον νότιο Ατλαντικό, και σε αυτές είχαν συμβάλει σημαντικά οι εναέριες περιπολίες μακράς ακτίνας των συμμάχων, οι οποίες εντόπιζαν σε σχετικά σύντομο διάστημα τα ίχνη των ναυαγίων-θυμάτων των U-boats και κατεύθυναν ανάλογα τις συμμαχικές ανθυποβρυχιακές μονάδες. Για τον κίνδυνο αυτό είχε μάλιστα προειδοποιηθεί ο Εκ, πριν αναχωρήσει από το Κίελο από τον συνάδελφό του, βετεράνο των U-boats και έναν από τους πιο «παραγωγικούς» κυβερνήτες του Γ΄ Ράιχ, υποπλοίαρχο Άνταλμπερτ Σνέε. Ο τελευταίος, κάτοχος του σταυρού των ιπποτών με φύλλα δρυός και 22^{ος} στη λίστα των πιο αποτελεσματικών κυβερνητών του ναυάρχου Νταίνιτς, επέστησε την προσοχή του Εκ στην ισχυρή αεροπορική «ομπρέλα» που κάλυπτε τη θαλάσσια περιοχή μεταξύ της Φρητάουν και της νήσου της Ανάληψης και, επιπλέον, του τόνισε ότι το U-852 συγκαταλεγόταν στα πιο ογκώδη και βραδυκίνητα υποβρύχια του γερμανικού στόλου. Οι συμβουλές του Σνέε έκλεισαν με την απαισιόδοξη υπενθύμιση ότι και τα τέσσερα υποβρύχια τύπου IXD2 που είχαν πλεύσει πριν το U-852 στην περιοχή είχαν ήδη χαθεί, καθώς και με τη δυσοίωνα παρατήρηση ότι τα ίχνη

ενός торπιλισμένου πλοίου παρέμεναν ορατά από τα εναέρια μέσα των συμμάχων για αρκετές ημέρες. Αλλά και ο πολύπειρος κυβερνήτης Γκούντερ Χέσλερ – θετός γιος του Νταίνιτς – δεν παρέλειψε να επισημάνει στον Εκ ότι όφειλε «να αποφύγει κάθε ενέργεια που θα προσέλκυε την προσοχή του εχθρού».

Το ότι ο Εκ εξέλαβε πολύ σοβαρά τις επισημάνσεις των συναδέλφων του έμελλε να επιβεβαιωθεί με τον πλέον τραγικό τρόπο 54 μέρες αργότερα. Μόλις το ελληνικό φορτηγό έγινε αντιληπτό, ο γερμανός κυβερνήτης διέταξε πλεύση πάση δυνάμει, ώστε να τοποθετηθεί σε κατάλληλη θέση μπροστά από τον στόχο. Μετά από δύομιση περίπου ώρες το U-852 βρέθηκε σε θέση βολής. Ο Εκ διέταξε ανάδυση και νυχτερινή επίθεση· δύο торπίλες εξαπολύθηκαν και, ύστερα από κάποια δευτερόλεπτα, έπληξαν το ανυπεράσπιστο εμπορικό. Το «Πηλέας» δεν είχε καμία τύχη, και σε ελάχιστο διάστημα χάθηκε για πάντα στα νερά του Ατλαντικού. Δεν είναι γνωστό πόσα από τα 35 μέλη του πληρώματος του φορτηγού πρόλαβαν να το εγκαταλείψουν πριν τον торπιλισμό, αναμφίβολα όμως δεν ήταν πολλά. Ο υποπλοίαρχος Αντώνης Λιώσης έπεσε αναισθητός και εκσφενδονίστηκε από τη γέφυρα στο νερό, ενώ ο ναύτης Ρόκο Σαϊντ, που εργαζόταν στα καράβια από παιδί, μαζί με κάποιους άλλους συναδέλφους του, έπεσε αμέσως στη θάλασσα, αφού, όπως ο ίδιος δήλωσε αργότερα, «ήταν ολοφάνερο ότι το πλοίο θα βυθιζόταν πολύ σύντομα». Είναι χαρακτηριστικό ότι σχεδόν κανείς από εκείνους που αναζήτησαν τη σωτηρία στη θάλασσα δεν είχαν τον χρόνο να φορέσουν σωσίβια. Όσοι κατάφεραν να βρεθούν σώοι στο νερό κολύπησαν προς οποιοδήποτε στερεό αντικείμενο από το ναυάγιο επέπλεε, καθώς και προς κάποιες ναυαγοσωστικές λέμβους, οι οποίες βρίσκονταν νωρίτερα στο κατάστρωμα του φορτηγού και τώρα, καθώς το πλοίο είχε βυθιστεί, επέπλεαν και αυτές.

Στη γέφυρα του υποβρυχίου βρίσκονταν ο κυβερνήτης Εκ, ο αξιωματικός φυλακής Γκέρχαρτ Κόλντιτς και δύο ναύτες. Καθώς το υποβρύχιο γλιστρούσε αθόρυβα ανάμεσα στα συντρίμια του ναυαγίου, οι γερμανοί ναυτικοί έβλεπαν φώτα στις λέμβους και άκουγαν φωνές και τις σφυρίχτρες των ναυαγών. Στη γέφυρα ανέβηκε στο μεταξύ και ο γιατρός του U-boat Βάλτερ Βάισπφένιχ. Ο Εκ όφειλε, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα και εφόσον ήταν δυνατόν, να ανακρίνει τους ναυαγούς, ώστε να πληροφορηθεί για το φορτίο και τον προορισμό του πλοίου και, για τον σκοπό αυτό, κάλεσε στο κατάστρωμα τον πρώτο μηχανικό Χανς Λέντς, που ήταν αγγλομαθής. Με έναν ελιγμό το υποβρύχιο προσέγγισε μια λέμβο στην οποία επέβαιναν ο τρίτος αξιωματικός του Πηλέα Άγις Κεφαλάς, και τρία μέλη του

πληρώματος, ο ναύτης Σταύρος Σόγιας, ο Ρώσος Πιέρ Νόιμαν και ένας Κινέζος, το όνομα του οποίου δεν καταγράφηκε. Ο Λεντς μαζί με τον αξιωματικό της δεύτερης βάρδιας Άουγκουστ Χόφμαν μίλησαν με τον Κεφαλά και πληροφορήθηκαν μεταξύ άλλων ότι ακολουθούσε και ένα άλλο πιο αργό φορτηγό με την ίδια πορεία. Έπειτα ζήτησαν από τους ναυαγούς να επιστρέψουν στη λέμβο με την επισήμανση ότι θα τους περισυνέλεγαν την επομένη οι Βρετανοί και, εν συνεχεία, ο Λεντς ενημέρωσε τον Εκ για όσα είχε μάθει.

Ο γερμανός κυβερνήτης θορυβήθηκε και μοιράστηκε την ανησυχία του με τους δύο αξιωματικούς του, τον ύπαρχο Κόλντιτς και τον πρώτο μηχανικό Λεντς. Τον απασχολούσε ιδιαίτερα το μέγεθος του ναυαγίου που, κατά την εκτίμησή του, θα γινόταν αντιληπτό το πρωί από τις εναέριες περιπολίες, που θα επιχειρούσαν με το πρώτο φως από τη Φρητάουν ή τη νήσο της Ανάληψης. Σε αυτό το σημείο η συζήτηση ανάμεσα στους γερμανούς αξιωματικούς άρχισε να γίνεται ιδιαίτερα δυσοίωνη. Ο εντοπισμός του ναυαγίου, συνέχισε ο Εκ, θα πυροδοτούσε αμέσως εκτεταμένες έρευνες και ο αριθμός των υποβρυχίων που είχαν χαθεί το πρόσφατο διάστημα σε εκείνη τη θαλάσσια περιοχή δεν άφηνε πολλά περιθώρια αισιοδοξίας για την προοπτική επιβίωσης του U-852. Αν το υποβρύχιο απομακρυνόταν πλέοντας στην επιφάνεια πάση δυνάμει, το πρωί θα βρισκόταν το πολύ 200 μίλια μακριά, και πάλι εντός της εμβέλειας των συμμαχικών αεροσκαφών. Δεν υπήρχε άλλη λύση, δήλωσε ο Εκ, από την καταστροφή κάθε ίχνους από το ναυάγιο του Πηλέα.

Πώς θα γινόταν αυτό; Ο Εκ διέταξε να μεταφερθούν στο κατάστρωμα δυο πολυβόλα. Μέχρι να γίνει αυτό, άκουσε τις αντιρρήσεις των δύο αξιωματικών του, τις οποίες αντιπαρήλθε με τον ισχυρισμό ότι ήταν απόλυτη στρατιωτική προτεραιότητα η εξαφάνιση του ναυαγίου, ώστε να αποσοβηθεί ο εντοπισμός και η βύθιση του υποβρυχίου του. Μόλις ολοκληρώθηκε η εγκατάσταση των πολυβόλων ο Εκ φαίνεται να δήλωσε ότι ήθελε να βυθιστούν οι ναυαγοσωστικές λέμβοι. Δεν έδωσε ρητή εντολή για άμεση βολή κατά των ναυαγών στις λέμβους ή στο νερό, όμως ο καθένας μπορούσε να αντιληφθεί ότι το πυρ κατά ριπάς των πολυβόλων θα ήταν απίθανο να αφήσει τους ναυαγούς ανέπαφους και, επιπλέον, αν βυθίζονταν οι λέμβοι, οι τελευταίοι δεν θα είχαν ούτως ή άλλως καμιά ελπίδα σωτηρίας. Στην αφέγγαρη νύχτα, καθώς ή ώρα ήταν πια 8 μμ, οι λέμβοι ίσα και διαγράφονταν να επιπλέουν μέσα στο πυκνό σκοτάδι. Ο Εκ στράφηκε τότε στο γιατρό Βάισπφένιχ και τον διέταξε να ανοίξει πυρ με το ένα πολυβόλο. Η επιλογή του κυβερνήτη ήταν αναμφίβολα μη αναμενόμενη, πάντως ο γιατρός υπάκουσε και χωρίς δισταγμό άρχισε να βάλλει σε

μια λέμβο που διακρινόταν περίπου 180 μέτρα μακριά. Το πολυβόλο σύντομα έπαθε εμπλοκή και ο αξιωματικός Χόφμαν ανέλαβε να το ξεμπλοκάρει και συνέχισε να ρίχνει. Οι ριπές συνεχίστηκαν και προς άλλες λέμβους αλλά μάταια. Όλες «αρνούνταν» να βυθιστούν, καθώς οι πλωτήρες ήταν κατασκευασμένοι από υλικό φτιαγμένο, για να επιπλέει, και, συν τοις άλλοις, το σκοτάδι περιόριζε σημαντικά την ορατότητα. Κάποιοι πρότειναν να δοκιμάσουν με το 37άρι πυροβόλο ή και με το κεντρικό κανόνι των 105 χιλ., όμως ο Εκ απέρριψε αυτές τις προτάσεις θεωρώντας ότι οι στόχοι βρίσκονταν υπερβολικά κοντά. Ζήτησε όμως να επιχειρήσουν με τα 20άρια αντιαεροπορικά, όμως και πάλι χωρίς αποτέλεσμα. Διέταξε τότε να φέρουν στο κατάστρωμα χειροβομβίδες και ο Χόφμαν έριξε δύο ή τρεις εναντίον ισάριθμων λέμβων χωρίς να βυθίσει καμία από αυτές.

Μπορεί οι Γερμανοί με όλες αυτές τις ενέργειες να ματαιοπονούσαν, όμως οι συνέπειες για τους ναυαγούς του ελληνικού φορτηγού ήταν τραγικές. Ο υποπλοίαρχος του Πηλέα Αντώνης Λιώσης τραυματίστηκε από θραύσματα χειροβομβίδων, ενώ ο Δημήτρης Κωνσταντινίδης χτυπήθηκε πολλές φορές από τα πυρά των πολυβόλων και έπεσε νεκρός. Σε άλλη βάρκα, δύο ναυτικοί τραυματίστηκαν θανάσιμα, ενώ ο τρίτος αξιωματικός Άγις Κεφαλάς πληγώθηκε στο χέρι, κατέφερε όμως να κολυπήσει και να ανέβει στη λέμβο του Λιώση. Ο ναύτης Σαϊντ βούτηξε στο νερό μόλις ξεκίνησαν οι πυροβολισμοί, βλέποντας γύρω συναδέλφους του να σηκώνουν τα χέρια ψηλά και στη συνέχεια να δέχονται τα φονικά πυρά και να χάνονται στα σκοτεινά νερά του Ατλαντικού. Στο εσωτερικό του υποβρυχίου επικρατούσε σύγχυση σχετικά με το τι ακριβώς συνέβαινε έξω. Το πλήρωμα είχε βέβαια δει τη μεταφορά των δύο πολυβόλων στο κατάστρωμα και επομένως, όλοι μπορούσαν να μαντέψουν την εξέλιξη, όμως μόνο ο Λεντς, που είχε από ώρα αποσυρθεί, για να συντάξει την αναφορά του από τη συνομιλία του με τον Κεφαλά, γνώριζε ακριβώς τα τεκταινόμενα. Ήταν πια ήδη μεσάνυχτα και, καθώς στο U-852 άλλαζαν τώρα οι βάρδιες, στο κατάστρωμα βρέθηκε και ο ναύτης Βόλφγκανγκ Σβέντερ. Ο Εκ τον διέταξε αμέσως να ρίξει με το δεύτερο πολυβόλο σε μεγάλα τμήματα του ναυαγίου που ακόμα επέπλεαν. Πολύ σύντομα όμως άρπαξε το όπλο ο Λεντς, που στο μεταξύ είχε επιστρέψει στο κατάστρωμα, και συνέχισε να βάλλει κατά μιας συγκεκριμένης βάρκας. Γιατί το έκανε αυτό άραγε; Σύμφωνα με την εκδοχή που έδωσε ο ίδιος αργότερα, υπέθεσε ότι στην εν λόγω βάρκα επέβαινε ο Κεφαλάς, με τον οποίο είχε μιλήσει νωρίτερα και «αν επρόκειτο ο έλληνας

αξιωματικός να βληθεί, καλύτερα να έπεφτε με τιμή από τις σφαίρες ενός αξιωματικού και όχι από εκείνες ενός κακού, κατά την εκτίμησή του, ναύτη!

Η διαφυγή

Ήταν πια περασμένα μεσάνυχτα και σε λίγες ώρες θα ξημέρωνε η 14^η Μαρτίου 1944. Όλοι οι χειρισμοί του Εκ είχαν οδηγήσει σε οικτρή αποτυχία, μια και όχι μόνο τα ίχνη του ναυαγίου του Πηλέα παρέμεναν ακέραια, αλλά και το υποβρύχιο βρισκόταν στο σημείο επί πέντε ώρες, έχοντας σπαταλήσει πολύτιμο χρόνο για τη διαφυγή του από την περιοχή. Ο γερμανός κυβερνήτης, αντιλαμβανόμενος το φιάσκο, διέταξε άμεση αποχώρηση με μέγιστη ταχύτητα, αφήνοντας πίσω τέσσερις επιζώντες σε δύο λέμβους. Ο ένας θα κατέληγε, όμως τρεις θα επιζούσαν και θα διασώζονταν 35 ημέρες αργότερα, για να πουν την ιστορία.

Καθώς το U-boat απομακρυνόταν μέσα στη νύχτα, το υπόλοιπο πλήρωμα πληροφορήθηκε από στόμα σε στόμα τι είχε συμβεί. Ο προβληματισμός και η κατήφεια που επικράτησαν επέδρασαν στο ηθικό των ανδρών σε βαθμό ορατό τόσο, ώστε ο Εκ αισθάνθηκε την ανάγκη να απευθυνθεί στο πλήρωμα, για να δώσει εξηγήσεις. Μέσω του μεγαφώνου είπε ότι πήρε τις αποφάσεις του με «βαριά καρδιά» και ότι «λυπόταν που οι πολυβολισμοί είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο κάποιων ναυαγών». Αναγνώρισε ότι χωρίς τις λέμβους οι επιζώντες δεν είχαν ελπίδα σωτηρίας, προέτρεψε όμως το πλήρωμά του να «ελέγξει τα αισθήματα συμπόνιας», γιατί άλλωστε «πρέπει να σκεφτούμε πρωτίστως τις γυναίκες και τα παιδιά μας, που, πίσω στην πατρίδα, πέφτουν θύματα των συμμαχικών αεροπορικών βομβαρδισμών». Όπως ήταν φυσικό, αυτές οι εξηγήσεις, κινούμενες εν πολλοίς στην τυπική ναζιστική γραμμή, δεν έπεισαν ιδιαίτερος κανέναν και απέτυχαν να ανυψώσουν το μάλλον καταρρακωμένο ηθικό του πληρώματος.

Παρά την πολύωρη καθυστέρηση, το U-852 κατάφερε να διαφύγει, και για τις επόμενες 15 ημέρες έπλεε ανενόχλητο με κατεύθυνση νότια, προς το ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας στη νότια Αφρική. Όμως οι Βρετανοί ήξεραν ότι ήταν εκεί. Την επομένη του τορπιλισμού του Πηλέα, στις 15 Μαρτίου, ο Εκ έστειλε στη διοίκηση υποβρυχίων ένα σήμα σχετικά με τη βύθιση του ελληνικού φορτηγού και η εκπομπή του σήματος έγινε αντιληπτή. Έτσι, παρά το γεγονός ότι ο νεαρός κυβερνήτης διατήρησε σιγή ασυρμάτου ως τις 4 Απριλίου, οι βρετανικές ανθυποβρυχιακές δυνάμεις γνώριζαν ότι ένα τουλάχιστον γερμανικό υποβρύχιο βρισκόταν εκείνο το διάστημα στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή βορειοδυτικά του Κεηπτάουν. Την 1^η

Απριλίου 1944 το U-852 torpύλισε το βρετανικό φορτηγό SS «Dahomian». Αυτή τη φορά ο Εκ δεν πλησίασε καν το θύμα του και οι 49 ναυτικοί του 5277 τόνων εμπορικού περισυνελέγησαν την επόμενη μέρα σώοι από δύο νοτιοαφρικανικά ναρκαλιευτικά. Σύμφωνα με μαρτυρίες των γερμανών ναυτών, αυτός ο torpύλισμός θεωρήθηκε «κανονικός», γεγονός που επέδρασε θετικά στο ηθικό του πληρώματος.

Η βύθιση του «Dahomian» ήταν η πρώτη επιτυχία των U-boats στα νοτιοαφρικανικά ύδατα από τον Αύγουστο του 1943, γεγονός που παρώθησε τους βρετανούς να εντείνουν τις ανθυποβρυχιακές τους προσπάθειες στην περιοχή. Όμως το U-852 παρέμενε άφαντο, παρά το γεγονός ότι οι βρετανοί είχαν υποκλέψει στις 3 Απριλίου ένα μακροσκελές σήμα του Εκ προς τη διοίκηση, με το οποίο έδινε αναφορά για τη νέα του επιτυχία σε βάρος του βρετανικού φορτηγού. Όμως ο γερμανός κυβερνήτης καταλάβαινε ότι η περιοχή γύρω από το Κεηπτάουν είχε αρχίσει να γίνεται πολύ επικίνδυνη για το σκάφος του, καθώς οι στόχοι ήταν αραιοί και η βρετανική παρουσία αργά ή γρήγορα θα πύκνωνε. Έτσι στα μέσα Απριλίου αποφάσισε να κατευθυνθεί βόρεια, προς τον ινδικό ωκεανό και την Πενάνγκ, που ήταν και ο αρχικός προορισμός του.

Το τέλος του U-852

Ός εκείνη τη στιγμή η τύχη είχε χαμογελάσει στον 28χρονο Χάιντς Βίλχελμ Εκ, όμως αυτό έμελλε σύντομα να αλλάξει. Στις 20 Απριλίου 1944 τρεις ναυαγοί του Πηλέα διασώθηκαν από το πορτογαλικό εμπορικό «Alexandre Silva». Ήταν ο Αντώνης Λιώσης, ο Ρόκο Σαϊντ και ο ναύτης Δημήτρης Αργυρός. Ο Άγις Κεφαλάς είχε πεθάνει 25 ημέρες μετά την επίθεση από γάγγραινα και κίτρινο πυρετό. Λίγες μέρες αργότερα το «Alexandre Silva» αγκυροβολούσε στο λιμάνι Λομπίτο της Αγκόλας και οι βρετανοί πληροφορούνταν για τα φοβερά γεγονότα της νύχτας της 13^{ης} προς 14^{ης} Μαρτίου. Εκείνη την ώρα, πέρα από τη φροντίδα για τους επιζώντες, δεν μπορούσαν να γίνουν και πολλά, αφού δεν ήταν ακόμα γνωστό ποιο υποβρύχιο είχε torpύλισει τον Πηλέα. Οι βρετανοί αξιωματικοί πληροφοριών συγκέντρωσαν κάθε διαθέσιμο στοιχείο από τους έλληνες ναυτικούς και προώθησαν την αναφορά τους στο Ναυαρχείο. Στο μεταξύ το U-852 είχε εισέλθει στον δυτικό Ινδικό, μια περιοχή πλέον εξαιρετικά επικίνδυνη για τα γερμανικά υποβρύχια, αφού το βασιλικό ναυτικό είχε τώρα εκεί ιδιαίτερα έντονη παρουσία. Τουλάχιστον εννέα βρετανικές φρεγάτες επιχειρούσαν στη θαλάσσια αυτή ζώνη, μαζί με πολυάριθμα μικρότερα πλοία, καθώς και τα αεροπλανοφόρα συνοδείας HMS «Begum» και HMS «Shah».

Επιπλέον η περιοχή «σαρωνόταν» διαρκώς από αεροσκάφη που εξορμούσαν από τις αεροπορικές βάσεις που βρίσκονταν στις απόλλες Αντού των Μαλδίβων και Ντιέγκο Γκαρσία. Στις 30 Απριλίου τα ραδιογωνιόμετρα των Βρετανών εκτίμησαν ότι το U-852 βρισκόταν νοτίως του κόλπου του Άντεν. Αμέσως απογειώθηκαν από το Άντεν Γουέλινγκτονς της RAF προς αναζήτηση του υποβρυχίου. Νωρίς το πρωί της 2^{ας} Μαΐου 1944 το εντόπισαν.

Το U-852 έπλεε στην επιφάνεια, όταν τα βρετανικά βομβαρδιστικά ξεπρόβαλαν από την πλευρά του ανατέλλοντος ήλιου. Ο αιφνιδιασμός ήταν πλήρης. Τουλάχιστον έξι βόμβες βυθού έπεσαν κοντά στο υποβρύχιο, καθώς αυτό έσπευδε απεγνωσμένα να καταδυθεί. Όμως οι βόμβες είχαν προκαλέσει ρήγμα στο κήτος και, επιπλέον, κάποιες μπαταρίες είχαν εκραγεί, γεμίζοντας το «κουφάρι» του υποβρυχίου με δηλητηριώδη οξέα. Το U-852 βγήκε πάλι στην επιφάνεια και το πλήρωμα έτρεξε να επανδρώσει όλα τα διαθέσιμα όπλα, καθώς τα Γουέλινγκτονς ολοκλήρωναν τη στροφή για μια δεύτερη επίθεση. Το υποβρύχιο δεν μπορούσε πλέον να καταδυθεί και το πλήρωμα του αγωνιζόταν σκληρά να αμυνθεί χρησιμοποιώντας όλα τα αντιαεροπορικά όπλα. Κάποιοι από τους γερμανούς ναυτικούς έπεσαν νεκροί από τους πολυβολισμούς των βρετανών, ανάμεσά τους και ο ύπαρχος Κόλντιτς. Ο Εκ συνειδητοποίησε ότι δεν μπορούσε πια να σώσει το σκάφος του, είχε όμως μια τελευταία ελπίδα για το εναπομείναν πλήρωμά του. Οδήγησε εσπευσμένα το υποβρύχιο προς την ξηρά, ώστε αυτό να προσαράξει σε μια αμμώδη ακτή της Σομαλίας, στη θέση Ρας Χαφούν. Έπειτα διέταξε τους άνδρες του να εγκαταλείψουν το πληγωμένο σκάφος και να το καταστρέψουν με εκρηκτικά. Δεν είναι ξεκάθαρο τι ακριβώς συνέβη στη συνέχεια, δύο πράγματα είναι όμως αναμφισβήτητα: Πρώτον, ότι η απόπειρα καταστροφής του υποβρυχίου ήταν εν μέρει μόνο επιτυχής, και μάλιστα ένα μέλος του πληρώματος σκοτώθηκε κατά την επιχείρηση αυτή. Δεύτερον ότι ο Εκ, για κάποιο απροσδιόριστο λόγο, απέτυχε να καταστρέψει το πολεμικό ημερολόγιο του σκάφους, το «Kriegstagebuch» (KTB), κάτι που έμελλε να αποβεί μοιραίο για τον ίδιο και για δύο από τους αξιωματικούς του.

Στο μεταξύ τα βρετανικά αεροπλάνα συνέχιζαν τις επιθέσεις τους, βάλλοντας κατά των γερμανών, που, εξαντλημένοι, σύντομα εγκατέλειψαν κάθε προσπάθεια και κάθισαν στην αμμουδιά περιμένοντας στωικά τη μοίρα τους, όποια κι αν ήταν αυτή. Πραγματικά, την επόμενη ημέρα ένα βρετανικό ναυτικό απόσπασμα κατέφτασε και συνέλαβε αιχμαλώτους όλους τους άνδρες του γερμανικού υποβρυχίου. Οι Βρετανοί εισήλθαν στο μισοκατεστραμμένο U-boat και κατέσχεσαν μεταξύ άλλων το KTB, το

οποίο επρόκειτο να συνδέσει τον Εκ με τη φρικτή μοίρα των ναυτικών του Πηλέα. Όμως η ανάδειξη της σύνδεσης αυτής, που δεν ήταν αρχικά καθόλου προφανής, ίσως να μην είχε γίνει εφικτή, αν δεν κατέβαλαν άοκνες προσπάθειες δύο αξιωματικοί πληροφοριών του ναυτικού, οι ανθυποπλοίαρχοι Μπέρνερ (RNVR) και Ραφ (USNR), που ήταν αποσπασμένοι στο ειδικό διασυμμαχικό τμήμα πληροφοριών του ναυτικού. Δύο εβδομάδες αργότερα, 34 ναυτικοί, μέλη του πληρώματος του U-852 έφτασαν από το Άντεν στο Κάιρο, όπου ο Μπέρνερ έδωσε οδηγίες να κρατηθούν οι 12 από αυτούς – ανάμεσά τους και ο γιατρός Βάισπφένιχ - χωριστά από τους υπόλοιπους 22. Φαίνεται ότι ο βρετανός αξιωματικός είχε σοβαρές υπόνοιες για την εμπλοκή κάποιων εκ των 12 σε εγκλήματα πολέμου και γι' αυτό ακολούθησε αυτή την τακτική. Μάλιστα περιέβαλε τις ενέργειές του με τέτοια μυστικότητα, που ο άλλος αξιωματικός, ο Ραφ, μη γνωρίζοντας τις προθέσεις του συναδέλφου του, πέρασε δύο χαλαρές ώρες με τον Βάισπφένιχ, θεωρώντας δεδομένο ότι ο μη μάχιμος γιατρός του υποβρυχίου ήταν υπεράνω κάθε υποψίας και θα επαναπατριζόταν δίχως αμφιβολία άμεσα!

Όταν ο Ραφ άρχισε να ανακρίνει τους 22 – μια διαδικασία που ήταν εξαντλητική και κράτησε δύο εβδομάδες – στοιχεία σχετικά με το βράδυ του τορπιλισμού του Πηλέα άρχισαν να έρχονται στο φως. Στις 20 Μαΐου ο Ραφ έφερε άλλους 9 άνδρες του U-852 στο Κάιρο, ανάμεσά τους και τον Εκ. Ο τελευταίος, μαζί με άλλα τέσσερα μέλη του πληρώματός του, εστάλησαν αμέσως στην Αγγλία για περαιτέρω ανακρίσεις, καθώς πλέον δεν υπήρχε αμφιβολία ότι το U-852 ενεχόταν στον τορπιλισμό του Πηλέα και σε όσα ακολούθησαν. Στο μεταξύ ο Μπέρνερ έφτασε στο Κάιρο έχοντας το ΚΤΒ του U-852. Αντιπαραβάλλοντάς το με το ανακριτικό υλικό που είχε συγκεντρώσει ο Ραφ, η υπόθεση άρχισε να «δένει». Η ώρα της αλήθειας είχε φτάσει. Ο Μπέρνερ επισκέφτηκε τον Α' μηχανικό Χανς Λεντς και τον έφερε αντιμέτωπο με το ενοχοποιητικό υλικό. Εκείνος δίστασε αρχικά, τελικά όμως επιβεβαίωσε εγγράφως την ιστορία και, στη συνέχεια, το ίδιο έκαναν και δύο γερμανοί ναύτες, που είχαν βάρδια στο κατάστρωμα την επίμαχη νύχτα, οι Γιόχαν Κόιρνιακ και Βίλχελμ Σμιτς. Στις 7 Ιουνίου οι τρεις έλληνες επιζώντες, που στο μεταξύ είχαν μεταβεί στο Κεηπτάουν, συνέταξαν και υπέγραψαν τις επίσημες καταθέσεις τους. Το ναυαρχείο έδωσε εντολή, εκτός από τον Εκ, και οι Λεντς, Βάισπφένιχ και Χόφμαν να μεταβούν στην Αγγλία. Στις 8 Ιουνίου και οι τέσσερις άνδρες βρίσκονταν σε βρετανικό έδαφος, χωρίς να τους έχει απαγγελθεί ακόμα καμιά κατηγορία. Πιθανώς υποψιάζονταν ότι οι βρετανοί σκόπευαν να τους δικάσουν ως

εγκληματίες πολέμου αλλά δεν είχαν καμία σχετική ενημέρωση καθώς, λίγες μόλις μέρες μετά την απόβαση στη Νορμανδία, οι προτεραιότητες του πολέμου ήταν άλλες. Στους μήνες που ακολούθησαν και ως το τέλος του πολέμου οι δικαστικές ενέργειες «πάγωσαν» και οι βρετανοί χαρακτήρισαν την υπόθεση «Πηλέας-Εκ» άκρως απόρρητη.

Η δίκη

Λίγους μήνες μετά το τέλος του πολέμου στην Ευρώπη, οι πέντε Γερμανοί (Εκ, Λεντς, Βάισπφένιχ, Χόφμαν και Σβέντερ) μεταφέρθηκαν στις φυλακές Altona στο Αμβούργο, όπου στις 6 Οκτωβρίου 1945 τους απαγγέλθηκαν επισήμως κατηγορίες για εγκλήματα πολέμου και παραπέμφθηκαν να δικαστούν από βρετανικό στρατοδικείο. Η δίκη ξεκίνησε στις 17 Οκτωβρίου, προεδρεύοντας του στρατιωτικού δικαστή Α. Μ. Στήβενσον. Την κατηγορούσα αρχή εκπροσωπούσε ο συνταγματάρχης Ρ. Χολς, ενώ το δικαστήριο, κατ' ουσίαν το σώμα των ενόρκων, αποτελείτο από επτά μέλη, τρεις αξιωματικούς του βρετανικού στρατού, δύο του βασιλικού ναυτικού και δύο του ελληνικού πολεμικού ναυτικού. Την υπεράσπιση ανέλαβε ομάδα νομικών υπό τον Χέλμουτ Ζίμπερ, τον μόνο ενεργεία γερμανό δικαστικό λειτουργό του ναυτικού στο Αμβούργο εκείνη την περίοδο. Μέλη της, μεταξύ άλλων, ήταν ο 51 ετών δικηγόρος από το Αμβούργο Χ. Τόντσεν, συνήγορος του Εκ, ο πολύπειρος 74χρονος Μ. Πάμπστ, ο Α. Βέγκνερ, ειδικός στο διεθνές δίκαιο, και ο ταγματάρχης Λέρμον, που εκπροσωπούσε τον Λεντς.

Οι κατηγορίες ήταν δύο. Σύμφωνα με την πρώτη, ο τορπιλισμός του Πηλέα «παραβίαζε τους κανόνες του πολέμου», εφόσον η επίθεση κατά εμπορικού σκάφους χωρίς προειδοποίηση, θεωρείτο έγκλημα πολέμου. Η αλήθεια είναι ότι επρόκειτο για μια μάλλον αναχρονιστική επίκληση του Δικαίου του ναυτικού πολέμου, που ίσχυε ως και τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο. Όμως στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, η πραγματικότητα αυτή είχε πλήρως ανατραπεί, αφού ο χωρίς περιορισμούς υποβρυχιακός πόλεμος ήταν στις θάλασσες του κόσμου η μόνη πραγματικότητα. Σύμφωνα με τη δεύτερη κατηγορία, στην οποία βέβαια συμπεκνωνόταν και η ουσία της δίκης, οι εγκαλούμενοι είχαν δολοφονήσει μέλη του πληρώματος του ελληνικού φορτηγού με πυρά πολυβόλων και ρίψεις χειροβομβίδων. Ο κατηγορος, συνταγματάρχης Χολς, παρουσίασε στο δικαστήριο την υπόθεση και το κατηγορητήριο σε λιγότερο από τρεις ώρες και προσκόμισε τις σχετικές ένορκες καταθέσεις των τριών επιζώντων του Πηλέα. Η υπεράσπιση, εστιάζοντας στη

δεύτερη κατηγορία, προσπάθησε να την αντικρούσει με δύο μάλλον νομικίστικα επιχειρήματα. Οι συνήγοροι υπεράσπισης ισχυρίστηκαν αφενός ότι δεν υπήρχε σαφής πρόθεση για τη δολοφονία των ναυαγών και, αφετέρου, ότι οι αναγκαιότητες του πολέμου είχαν καταστήσει την εκτέλεση επιζώντων από απολύτως απαράδεκτη σε υπό όρους αποδεκτή, εφόσον οι ιδιάζουσες επιχειρησιακές συνθήκες το επέβαλλαν. Τα επιχειρήματα αυτά επιστρατεύτηκαν κυρίως για την περίπτωση του Εκ, ενώ για τους υπόλοιπους τέσσερις η κύρια γραμμή υπεράσπισης ήταν ότι είχαν υπακούσει στις διαταγές του κυβερνήτη τους. Στην έναρξη της δίκης ο Λέρμον ζήτησε εκ μέρους της υπεράσπισης αναβολή μιας εβδομάδας, για καλύτερη μελέτη της δικογραφίας και προετοιμασία του υπερασπιστικού έργου, αίτημα που απορρίφθηκε από το δικαστήριο, δείχνοντας έτσι τη διάθεσή του για διεξαγωγή μιας γρήγορης δίκης. Η αλήθεια είναι ότι οι πρόσφατες αποκαλύψεις των απίστευτων θηριωδιών των ναζί και το γεγονός ότι η Γερμανία σε δύο συνεχόμενους παγκοσμίους πολέμους είχε προχωρήσει σε άνευ περιορισμών υποβρυχιακό πόλεμο δεν βοηθούσαν τη θέση των εν λόγω κατηγορουμένων.

Πάντως η υπεράσπιση υποστήριξε ότι τα πυρά κατά των ναυαγοσωστικών λέμβων, και συνεπώς κατά των ναυαγών, ενέπιπταν στην περίπτωση της επιχειρησιακής αναγκαιότητας και, επομένως δεν αποτελούσαν έγκλημα πολέμου. Μάλιστα ο συνήγορος του Εκ Τόντσεν δήλωσε ότι, αν και δεν αμφισβητούσε τα γεγονότα, όμως σε καμία περίπτωση ο εντολέας του δεν διέταξε πυρ με ανθρωποκτόνο πρόθεση, παρά μόνο με σκοπό να βυθίσει τις λέμβους και να εξαφανίσει τα ίχνη του ναυαγίου, για να αυξήσει τις πιθανότητες επιβίωσης του δικού του σκάφους. Ανέφερε επίσης ότι καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου όλες οι εμπόλεμες πλευρές είχαν σε διάφορες περιπτώσεις βάλει κατά ναυαγών σε αυτό το πλαίσιο. Το επιχείρημα για τη νομιμοποίηση τέτοιων πράξεων ήταν συνήθως ότι επιβαλλόταν από τις περιστάσεις η απαγόρευση της επανένωσης των ναυαγών με τις φίλιες προς αυτούς δυνάμεις. Για παράδειγμα, στις 13 Απριλίου 1940, όταν οι Βρετανοί βύθισαν το γερμανικό αντιτορπιλικό «Erich Giese» στα ανοιχτά του Νάρβικ της Νορβηγίας, άνοιξαν πυρ κατά 200 περίπου γερμανών ναυαγών «για να τους εμποδίσουν να βγουν στην ξηρά και να ενισχύσουν τις γερμανικές δυνάμεις που στάθμευαν στο Νάρβικ». Υπήρχαν κι άλλα τέτοια περιστατικά τόσο στον Ατλαντικό όσο και στο θέατρο του Ειρηνικού. Πάντως ο Τόντσεν απέτυχε να τεκμηριώσει επαρκώς τους σχετικούς ισχυρισμούς του και υποχώρησε μάλλον άτακτα, όταν ο

κατηγορος Χολς πρότεινε να δοθεί χρόνος, ώστε και οι δυο πλευρές να προσκομίσουν επαρκή στοιχεία για το ζήτημα αυτό.

Ακολούθησε η κατάθεση του ίδιου του Εκ. Ο γερμανός κυβερνήτης με τη νευρικότητά του, τις κοφτές απαντήσεις του και την εν γένει στάση του δεν βοήθησε ιδιαίτερα τον εαυτό του. Υποστήριξε σταθερά τη θέση του ότι ουδέποτε είχε πρόθεση να σκοτώσει κανέναν και ότι έβαλλε κατά των λέμβων χωρίς να διακρίνει μέσα στο σκοτάδι αν επέβαινε κανείς σε αυτές. Παραδέχτηκε ότι είχε αντιληφθεί την πιθανότητα να χαθούν ανθρώπινες ζωές από τις ενέργειές του, όμως δήλωσε ότι είχε διαταγές που απαγόρευαν την περισύλλογή ναυαγών ή την παροχή βοήθειας προς αυτούς. Πρόσθεσε τέλος ότι, σε κάθε περίπτωση, «πήρε την απόφαση με βαριά καρδιά». «Ποια απόφαση;» διέκοψε ο πρόεδρος του δικαστηρίου. Η απάντηση του γερμανού χάθηκε κάπου στη μετάφραση από τα γερμανικά στα αγγλικά, όμως η ατμόσφαιρα είχε ήδη γι' αυτόν επιβαρυνθεί αρκετά. Στη συνέχεια πήρε το λόγο ο κατηγορος Χολς, ο οποίος, μαζί με τον πρόεδρο του δικαστηρίου, «σφυροκόπησαν» τον Εκ με προσεγμένες και καλά επιλεγμένες ερωτήσεις, στις οποίες εκείνος απάντησε μάλλον αδέξια. Ο Χολς, με επιδεξιότητα και εύστοχη επιλογή λέξεων παρουσίασε τον Εκ ως ένα άκαρδο κτήνος, επιστρατεύοντας για τον σκοπό αυτό και την ανακοίνωση που είχε κάνει ο τελευταίος από το μεγάφωνο προς το πλήρωμα, στο οποίος προέτρεπε τους άνδρες να μην επιτρέψουν στους εαυτούς τους «υπερβολική συμπόνια». Σύμφωνα, με την κατηγορούσα αρχή, η πολύωρη παραμονή στο σημείο του ναυαγίου, η αποχώρηση μόνο όταν δεν φαινόταν πια ίχνος επιζώντων και η χρήση μόνο των όπλων μικρού διαμετρήματος του υποβρυχίου, καταδείκνυαν την εγκληματική διάσταση των επιλογών του Εκ.

Στις 19 Οκτωβρίου, τρίτη ημέρα της δίκης, οι συνήγοροι των άλλων τεσσάρων κατηγορουμένων επιχείρησαν να στηρίξουν την υπόθεση των δικών τους εντολών. Η υπερασπιστική τους γραμμή ήταν ότι εκτελούσαν σαφείς εντολές του ανωτέρου τους και ότι στο γερμανικό ναυτικό η ανυπακοή σε διαταγή εν καιρώ πολέμου επέσυρε αυτομάτως την ποινή του θανάτου. Σε αυτό το σημείο επέμεινε ιδιαίτερα ο Λέρμον, συνήγορος του Λεντς, αν και υπήρχε πάντα το ζήτημα του κατά πόσο η προς εκτέλεση εντολή ήταν νόμιμη ή όχι. Εν συνεχεία, η υπεράσπιση κάλεσε ως μάρτυρα τον Άνταλμπερτ Σνέε, έναν από τους πιο αξιολογούμενους κυβερνήτες των U-boats, ο οποίος είχε συμβουλευθεί σχετικά τον Εκ πριν την αναχώρηση του U-852. Ο Σνέε προσπάθησε να στηρίξει τον Εκ, όταν όμως πείστηκε αφόρητα από τον κατηγορο για το τι θα είχε πράξει στη θέση του Εκ, υποχρεώθηκε να δηλώσει ότι ο

ίδιος θα είχε ενεργήσει διαφορετικά. Έπειτα ήλθε η σειρά του Χόφμαν. Η μοίρα του δεν άργησε να σφραγιστεί, όταν ο Χολς απέδειξε ότι ο κατηγορούμενος είχε ενεργήσει χωρίς να έχει λάβει εντολή και ότι ήταν ο μόνος που είχε ρίξει χειροβομβίδες προς τις λέμβους. Η περίπτωση του γιατρού Βάισπφένιχ ήταν η πιο δύσκολη για την υπεράσπιση, αφού ο ίδιος, ως μη μάχιμος, δεν επιτρεπόταν εκ της συνθήκης της Γενεύης να χρησιμοποιήσει όπλα παρά μόνο για αυτοάμυνα. Στην πραγματικότητα η περίπτωση του γερμανού γιατρού ήταν ένα τεράστιο «βαρίδι» για την προσπάθεια όλων των κατηγορουμένων να «επιπλεύσουν», και ο συνταγματάρχης Χολς φρόντισε κατά την εξέταση του Βάισπφένιχ να προσδώσει με τις ερωτήσεις του στο βαρίδι αυτό ιδιαίτερη αποτελεσματικότητα. Παρόμοιο ρόλο διαδραμάτισε και ο Λεντς, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι, αν και δεν είχε λάβει σχετική διαταγή από τον κυβερνήτη, άρπαξε το πολυβόλο από τον Σβέντερ και άρχισε να βάλει, «γιατί δεν ήθελε ο άνδρας με τον οποίο λίγο πριν είχε μιλήσει να δεχτεί σφαίρες από έναν, κατά τη γνώμη του κακό, ναύτη». Ήταν μια τουλάχιστον παράδοξη απάντηση, που κάθε άλλο παρά ελάφρυνε τη θέση του Λεντς και των υπόλοιπων κατηγορουμένων. Έμενε η περίπτωση του Σβέντερ, για τον οποίο τα πράγματα ήταν καλύτερα. Επρόκειτο για έναν απλό ναύτη, ο οποίος ελάχιστα ήταν σε θέση να κρίνει τη νομιμότητα ή μη της διαταγής που είχε ευθέως δεχτεί και, επιπλέον, μετά βίας είχε προλάβει να ρίξει μια ριπή, πριν του αρπάξει το πολυβόλο ο Λεντς.

Η ετυμηγορία

Το Σάββατο 20 Οκτωβρίου ήταν η τελευταία ημέρα της δίκης, η ημέρα της ετυμηγορίας. Οι συνήγοροι υπεράσπισης ανακεφαλαίωσαν τους ισχυρισμούς και τα επιχειρήματά τους, υποστηρίζοντας ότι ο Εκ δεν είχε ανθρωποκτόνο πρόθεση, ότι ενήργησε υπό την πίεση της λεγόμενης επιχειρησιακής αναγκαιότητας και ότι οι υπόλοιποι κατηγορούμενοι εκτέλεσαν εντολές του κυβερνήτη. Έπειτα πήρε τον λόγο ο κατηγορός, συνταγματάρχης Χολς, που μπήκε στο θέμα χωρίς περιστροφές και κατακεραύνωσε όλους τους κατηγορουμένους. Υποστήριξε ότι ο Eck είχε ενεργήσει κατά παράβαση κάθε έννοιας δικαίου, γερμανικού ή άλλου, και ότι οι διαταγές του ισοδυναμούσαν με προτροπή για εν ψυχρώ δολοφονία. Αντιπαρήλθε μάλλον απαξιωτικά την περίπτωση του Χόφμαν, ο οποίος δεν είχε το παραμικρό ελαφρυντικό. Όχι μόνο είχε πυροβολήσει χωρίς διαταγή, αλλά επιπλέον είχε ρίξει χειροβομβίδες, που οδήγησαν στο θάνατο τουλάχιστον ενός ναυαγού, σύμφωνα με την αναφορά των τριών ελλήνων επιζώντων. Ήταν ιδιαίτερα σκληρός με τον

Βάισπφένιχ, που ως γιατρός δεν είχε καν το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει όπλο, και χαρακτήρισε τις δικαιολογίες του Λεντς το λιγότερο αλλόκοτες. Όμως δεν χαρίστηκε ούτε στον Σβέντερ, για τον οποίο υποστήριξε «ότι δεν μπορεί παρά να γνώριζε ότι ξεκίνησε να πυροβολεί εναντίον ανθρώπινων στόχων».

Τα επτά μέλη του δικαστηρίου χρειάστηκαν μόλις 40 λεπτά, για να αποφανθούν υπέρ της ενοχής όλων των κατηγορουμένων. Έμεινε μόνο να καταλογιστούν οι ποινές στον καθένα ξεχωριστά. Αφού ακούστηκαν οι απόψεις και τα επιχειρήματα εκατέρωθεν, το δικαστήριο αποσύρθηκε και πάλι. Μόλις 58 λεπτά μετά, οι δικαστές ανακοίνωσαν την ετυμηγορία τους: Θάνατος διά τυφεκισμού για τους Εκ, Χόφμαν και Βάισπφένιχ, ισόβια δεσμά για τον Λεντς, 15ετής κάθειρξη για τον Σβέντερ. Και οι πέντε κατηγορούμενοι, τόσο οι καταδικασθέντες σε θάνατο, όσο και οι εκείνοι που είχαν γλιτώσει τις ζωές τους, άκουσαν σιωπηλοί τις ποινές, οι οποίες διαβάστηκαν στα αγγλικά και γερμανικά. Στις 12 Νοεμβρίου η απόφαση έγινε οριστική, αφού υπογράφηκε και από τον ανώτατο αρμόδιο, στρατάρχη Μπέρναρντ Μοντγκόμερυ. Το μουντό πρωινό της 30^{ης} Νοεμβρίου οι τρεις μελλοθάνατοι, ξύπνησαν πολύ νωρίς, φόρεσαν τις στολές τους και οδηγήθηκαν σε έναν ειδικό χώρο του προαυλίου των φυλακών Αλτόνα στο Αμβούργο ενώπιον του εκτελεστικού αποσπάσματος. Ο κανονισμός εφαρμόστηκε κατά γράμμα. Στις 9 παρά είκοσι οι ποινές και των τριών είχαν εκτελεστεί.

Επίλογος

Όπως συνέβη και με τους περισσότερους Γερμανούς που διώχθηκαν για εγκλήματα κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και πέτυχαν να αποφύγουν την εσχάτη των ποινών, οι Σβέντερ και Λεντς, κατόπιν σειράς αναθεωρήσεων και μειώσεων των ποινών τους, αποφυλακίστηκαν σύντομα, ο πρώτος στις 21 Δεκεμβρίου 1951 και ο δεύτερος στις 27 Αυγούστου 1952. Ο ψυχρός πόλεμος είχε δημιουργήσει νέα δεδομένα και κανείς στη μεταπολεμική Γερμανία δεν ήθελε να θυμάται όσα φοβερά είχαν συμβεί λίγα μόλις χρόνια πριν. Όμως το ηθικό ερώτημα δεν μπορεί παρά να είναι πάντα επίκαιρο. Ήταν ο Εκ και οι συνάδελφοί του εγκληματίες; Κάποιοι υποστήριξαν ότι οι τρεις άνδρες έπεσαν θύματα της μεταπολεμικής διάθεσης των συμμάχων για καταλαγή της κοινής γνώμης προ των θηριωδιών των ναζί που όλος ο κόσμος είχε πληροφορηθεί. Ορισμένοι μίλησαν για καταδίκη που εξυπηρετούσε πολιτικές σκοπιμότητες υπό το πρίσμα των λεπτών εκείνη την εποχή ελληνο-βρετανικών σχέσεων. Υπήρξαν γερμανοί αξιωματικοί του

ναυτικού που χαρακτήρισαν τις πράξεις του Εκ άστοχες και ατυχείς, αλλά όχι εγκληματικές, και άλλοι που, αντιθέτως, έκριναν την απόφαση του δικαστηρίου αυστηρή αλλά δίκαιη. Σίγουρα δεν είναι εύκολο να διατυπώσει κανείς με βεβαιότητα τον έναν ή τον άλλο ισχυρισμό, ειδικά για ένα γεγονός που έλαβε χώρα υπό εξόχως ιδιάζουσες συνθήκες, μεσούντος μάλιστα ενός πολέμου, κατά τον οποίο το κακό, για να παραφράσουμε τη Χάνα Άρεντ, ήταν πράγματι «κοινοτοπία». Είναι πάντως σύνθητες κείμενα που πραγματεύονται υποθέσεις όπως αυτή να κλείνουν με την επωδό ότι εν τέλει αποδόθηκε «*Siegerjustiz*», δηλαδή, γερμανιστί, «δικαιοσύνη των νικητών». Πρόκειται για μια έκφραση που χαρακτηρίζει συχνά δικαστικές αποφάσεις για εγκλήματα του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, δεδομένου μάλιστα ότι οι δίκες της Νυρεμβέργης αποτελούν την πρώτη στην παγκόσμια ιστορία περίπτωση απόδοσης ποινικών ευθυνών από διεθνές δικαστήριο για εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Ο όρος υπονοεί εμμέσως, πλην όμως σαφώς, ότι, εφόσον οι κατηγορούμενοι ανήκαν στην πλευρά των ηττημένων, δεν είχαν εξασφαλισμένη δίκαιη ποινική μεταχείριση ή ότι παρόμοια αδικήματα εν πολέμω που διαπράχθηκαν από τους νικητές δεν αποτέλεσαν ποτέ αντικείμενο δικαστικής δίωξης. Υπό το πρίσμα της φιλοσοφικής – ιδεαλιστικής θέασης της έννοιας του Δικαίου, ο υπαινιγμός αυτός έχει ψήγματα αλήθειας, καθώς μόνο ένα ουδέτερο και πλήρως αποστασιοποιημένο από τα πράγματα δικαστήριο θα μπορούσε θεωρητικά να αποδώσει με ακέραιο και απολύτως αδέκαστο τρόπο δικαιοσύνη. Στην περίπτωση της δίκης του Εκ μάλιστα φαίνεται ότι ο πρόεδρος του δικαστηρίου Στήβενσον είχε διαμορφωμένη άποψη για τους κατηγορουμένους πριν ακόμα αρχίσει η διαδικασία, και μάλιστα έγινε αργότερα γνωστός για την αυστηρότητα των ποινών που πρότεινε και για τον αγώνα που έκανε μετά τη συνταξιοδότησή του για την επαναφορά της θανατικής ποινής. Ακόμα όμως κι αν οι επισημάνσεις αυτές ευσταθούν, το ερώτημα παραμένει: Δεν έπρεπε πράξεις όπως εκείνες του πληρώματος του U-852 να διωχθούν; Κι αν ναι, ποιος έπρεπε να τις δικάσει; Αν όχι συμμαχικό δικαστήριο, τότε ποιος; Η μνήμη του είδους της «δικαιοσύνης» που επεφύλασσαν στους κάθε λογής κατηγορούμενους τα λαϊκά δικαστήρια του Γ' Ράιχ προκαλεί ρίγη, ενώ είναι αξιομνημόνευτο το γεγονός ότι, παρά την εκπεφρασμένη επιθυμία των Σοβιετικών για εκτέλεση κατόπιν συνοπτικών διαδικασιών και των 26 κατηγορουμένων στην κύρια δίκη της Νυρεμβέργης, τελικά μόνο 11 εξ αυτών καταδικάστηκαν σε θάνατο, ενώ τρεις αθωώθηκαν. Αυτά μάλιστα συνέβησαν την ώρα που δεν είχαν καλά καλά επαναπατριστεί οι λίγοι απελευθερωθέντες επιζώντες, από τα στρατόπεδα θανάτου

των ναζί. Επομένως, η κατά το δυνατόν ψύχραιμη απόδοση δικαιοσύνης από τα συμμαχικά δικαστήρια δεν μπορεί παρά να αποτελεί σημαντικό βήμα προόδου για τον πολιτισμένο κόσμο και η επίκληση της λεγόμενης *Siegerjustiz* δεν μπορεί να αποτελεί άλλοθι για κάθε λογής συμψηφισμό για εγκλήματα που εντοπίστηκαν και τιμωρήθηκαν και άλλα που έμειναν ατιμώρητα για ποικίλους λόγους, από όποια πλευρά κι αν διαπράχθηκαν. Η επιδίωξη της απόδοσης δικαιοσύνης σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση πρέπει να αποτελεί διηνεκή υποχρέωση των ελεύθερων, δημοκρατικών κρατών, ακόμα κι όταν συνταρακτικά γεγονότα, όπως εκτεταμένες πολεμικές συγκρούσεις, κάνουν την απαξίωση της ανθρώπινης ζωής κανόνα και την ατιμωρησία κοινοτοπία. Τελικά, σε τέτοιες περιστάσεις, είναι η βούληση των συντεταγμένων δημοκρατικών συλλογικών υποκειμένων για αντίσταση στις δυνάμεις της απάθειας, των σκοπιμοτήτων και της διάθεση συμψηφισμών εκείνη που καθορίζει το μέτρο του πολιτισμού ως μόνου αναχώματος των ανθρώπινων κοινωνιών στη διολίσθηση προς τη βαρβαρότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) Churchill W. and assistants, *SECOND WORLD WAR*, Houghton Mifflin, 1948–1953
- (2) Herlin H., *VERDAMMTER ATLANTIK*, Weltbild-Verlag, Augsburg, 1994
- (3) Hodge W., *TRIAL OF HEINZ EK, ΑΟΥΓΚΟΥΣΤ ΧΟΦΜΑΝ, WALTER WEISSPFENNIG, ΧΑΝΣ ΡΙΧΑΡΔ ΛΕΝΤΣ ΑΝΔ ΒΟΛΦΓΚΑΝΓΚ ΣΒΕΝΤΕΡ (The Peleus Trial)* John Cameron (editor), Λονδίνο, 1948
- (4) Ιωαννίδου Κ. Ε., *ΧΑΙΝΤΣ ΒΙΛΧΕΛΜ ΕΚΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΗ "ΠΗΛΕΥΣ"* (στο περιοδικό *«Ιστορικές Σελίδες»*, τεύχος 33, Νοέμβριος 2008)
- (5) Kemp P., *U-BOATS DESTROYED. German Submarine Losses in the World Wars*, Arms & Armour Press 1997
- (6) Messimer D.R., *Heinz-Wilhelm Ek, Siegerjustiz and the Peleus Affair* (στο www.uboa.net του G. Helgason)
- (7) Wikipedia, the free encyclopedia

